

Erhard Cziomer

prof. dr hab., Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

**GERNOT ERLER, *WELTORDNUNG OHNE DEN WESTEN?:
EUROPA ZWISCHEN RUSSLAND, CHINA UND AMERIKA.
EIN POLITISCHER ESSAY*
[VERLAG HERDER, FREIBURG-BASEL-WIEN 2018, 207 S.]**

Książka podejmuje ważny problem współczesnych stosunków międzynarodowych, koncentrując się na nasilających się dyskusjach wokół kształtu oraz funkcjonowania przyszłego porządku międzynarodowego. Jej autorem jest znany naukowiec i polityk niemiecki, który z ramienia SPD przez 30 lat był wybierany bezpośrednio w jednomandatowym okręgu wyborczym w Badenii – Wirtembergii jako deputowany do Bundestagi w dawnej RFN oraz zjednoczonych Niemiec (1987–2017). Erler jest specjalistą historii i współczesnej Rosji oraz całego obszaru poradzieckiego w kontekście europejskim i globalnym. Był między innymi długoletnim wiceprzewodniczącym ds. międzynarodowych frakcji parlamentarnej SPD w Bundestagu, wiceministrem spraw zagranicznych RFN w latach 2005–2009, pełnomocnikiem rządu federalnego ds. współpracy z Rosją, krajami Azji Środkowej, Partnerstwa Wschodniego UE 2014–2015 oraz OBWE 2015–2017. Jego liczne książki oraz artykuły mają zarówno charakter opracowań naukowych, jak też esejów publicystycznych. Poza wiedzą teoretyczną zawierają one również liczne bezpośrednie refleksje autora, nawiązujące do jego podróży oraz rozmów dyplomatyczno-politycznych.

Recenzowana publikacja posiada charakter problemowy i na wstępie wyjaśnia podstawowe pojęcia oraz kwestie, związane z trudnościami kształtowania się

nowego „porządku międzynarodowego”, od momentu załamywania się „ładu neo-liberalnego”. Składa się z 7 rozdziałów, w których przedstawia kolejno następujące tendencje rozwojowe od przełomu pierwszej i drugiej dekady XXI w.:

1. Rosja Putina oraz jej wyzwania w kontekście sankcji zachodnich, zwrotu w kierunku Chin oraz kształtowania Unii Euroazjatyckiej;
2. Chiny Xi Jinpinga, przedstawiające strategię i taktykę Chin w polityce globalnej czy azjatyckiej oraz forsowaniem Nowego Jedwabnego Szlaku;
3. USA oraz świat Donalda Trumpa, szkicujący politykę zagraniczną i bezpieczeństwa USA w różnych wymiarach;
4. Unia Europejska w dobie kryzysu, w którym koncentruje się na wyzwaniach i trudnościach jej rozwoju wewnętrznego oraz poszukiwaniu miejsca w powstającym nowym porządku międzynarodowym;
5. Zagrożony ład międzynarodowy: problemy i odpowiedzi, w kontekście rywalizacji oraz poszukiwaniu nowych rozwiązań;
6. Spirala eskalacji w kontekście zabezpieczeń militarnych, potrzeb finansowych, wyścigu zbrojeń oraz poszukiwaniu nowych rozwiązań;
7. Ład międzynarodowy bez Zachodu. Perspektywy na przyszłość.

Autor wychodzi z założenia, że nowy ład międzynarodowy zostanie ukształtowany w perspektywie od kilku do kilkunastu lat w trudnym do jednoznacznie określonego już dzisiaj kształtu. Będzie to z pewnością inny świat od współczesnego i nie można wykluczyć wielu wyzwań oraz trudności w wymiarze globalnym czy regionalnym. Można się liczyć ze spadkiem roli i znaczenia USA, jako mocarstwa dominującego obecnie, ale to wcale nie przesądza możliwości automatycznego narzucenia nowego porządku przy użyciu siły oraz zajęcia – przykładowo – dotychczasowego miejsca USA przez Chiny. Kształtowanie się nowego układu sił międzynarodowych będzie złożonym procesem, w trakcie którego dojdzie do rozwiązań kompromisowych oraz powstawania nowych struktur i rozwiązań przejściowych. Poszczególne mocarstwa nie mogą liczyć wyłącznie na osiągnięcie jednostronnych korzyści, lecz będą zmuszone do poszukiwania rozwiązań wielostronnych i kompromisowych w szerszym kontekście międzynarodowym.

Erler jest dobrze poinformowany i relacjonuje wiele ważnych spotkań oraz wydarzeń w oparciu o swoje własne rozmowy lub spostrzeżenia. Dotyczą one różnych zagadnień, z których ograniczam się do zasygnalizowania następujących:

- Kiedy w dyskusjach wokół aneksji Krymu w 2014 r. prowadzone są rozmowy z dyplomatami rosyjskimi, to uzasadniają oni powyższą decyzję nie tylko interesami bezpieczeństwa Rosji, ale także wskazują na dokonywania z inicjatywy USA lub NATO interwencji zbrojnych w Kosowie w 1999 r. lub w Iraku w 2003 r., które nie uzyskały ani akceptacji Rady Bezpieczeństwa ONZ, ani też nie były zgodne z prawem międzynarodowym. W tym sensie państwa zachodnie nie mają żadnego moralnego prawa do krytyki Rosji za secesję Krymu, która została zalegalizowana dodatkowo przez referendum.

- Autor szczegółowo opisuje kontrowersje na posiedzeniach Rady Rosji–NATO, które nie przynoszą żadnego zbliżenia stanowisk. Rosja kwestionuje także wzmocnienie flanki wschodniej NATO, powołując się na stosowne przyrzeczenia ze strony mocarstw zachodnich podczas procesu zjednoczenia Niemiec 1989/1990 oraz przywódców USA wobec B. Jelcyna oraz W. Putina. Autor nie aprobuje powyższego stanowiska Rosji, ale z drugiej strony nie wróży utrzymania dotychczasowej formy funkcjonowania Rady Rosji–NATO większych sukcesów na przyszłość.
- Sporo miejsce poświęca Erler także zacieśnieniu współpracy Rosji z Chinami, zwłaszcza w kontekście tworzenia Unii Euroazjatyckiej oraz budowy gazociągu „Siła Syberii” po interwencji Kremla na Ukrainie 2014 r. Podaje wiele interesujących szczegółów zbliżenia chińsko-rosyjskiego, podkreślając zarazem, że mimo bliskiej i zacieśniającej się współpracy Kremla z Pekinem między obu stronami występują często bardzo poważne różnice interesów oraz stanowisk.

Wyżej wspomniano już, iż sam autor podkreśla w wielu miejscach publicystyczny charakter recenzowanej książki. Konsekwencją tego jest między innymi całkowity brak przypisów. Jest to o tyle zrozumiałe, że autor, jako były polityk czy zawodowy dyplomata, objęty jest przez kilka lat tajemnicą państwową. Wprawdzie po 30 letniej pracy parlamentarnej Erler zrezygnował z ponownego kandydowania do Bundestagu w 2017 r., ale nadal aktywnie działa jako publicysta oraz doradca. Występuje ponadto jako referent w wielu specjalistycznych panelach niemieckich oraz międzynarodowych. Jego analizy oraz wypowiedzi są z jednej strony wyważone, ale z drugiej nie unikają podejmowania spraw trudnych oraz niejednokrotnie bardzo kontrowersyjnych.

Podsumowując, recenzowana publikacja odznacza się wieloma walorami poznawczymi oraz analityczno-porządkującymi w odniesieniu do narastającej wiedzy o ewolucji stosunków międzynarodowych pod koniec drugiej dekady XXI w. Jej lektura może zatem być interesująca zarówno dla specjalistów, jak też szerszego grona czytelników.